

HENRY CRABB ROBINSON I EL CONTEXT FILOSÒFIC DE LA PRIMERA IMPORTACIÓ DE KANT A ANGLTERRA

Mònica CARBÓ I RIBUGENT
(*Universitat de Girona*)

Segons afirma Giuseppe Michelli, en el seu treball *The early reception of Kant's Thought in England 1785-1805*, no és fins a 1830 que hom pot parlar d'influència significativa del pensament de Kant a Anglaterra i de la seva recepció de manera adequada. Malgrat això, a Anglaterra es començava a parlar de Kant ja des de la darrera dècada del segle divuit. En el context de l'ampli debat polític i cultural del moment, i en relació amb elements de la tradició filosòfica anterior, comencen a circular opinions sobre Kant i sobre pensament i cultura alemanys. Aquesta primera impressió es forma en l'esfera d'una opinió pública més o menys cultivada centrada en els cercles polítics londinencs. La primera recepció de les idees de Kant a Anglaterra té lloc, doncs, completament al marge de l'àmbit acadèmic universitari. Per descomptat, al marge de les dues universitats consolidades, Oxford i Cambridge, que pel que fa a la filosofia eren més completament tancats, i també al marge de la Universitat de Londres, que inicia la seva trajectòria amb la fundació de l'Imperial College l'any 1826.

Així doncs, per fer-nos una idea de la primera recepció del pensament de Kant a Anglaterra cal fer atenció a l'ambient cultural de la capital, on durant un breu període de temps al tombant de segle, Kant fou conegut, explicat, discutit i fins i tot traduït molt més a Anglaterra que a cap altre país europeu. Aquest període de popularitat kantiana fou bruscament interromput, però, amb l'inici del nou segle. En realitat, la recepció del kantisme a Anglaterra va topar immediatament amb l'obstacle del domini d'una tradició filosòfica fortament arrelada que consistia fonamentalment en desenvolupaments de l'empirisme de Locke. Però l'impediment més important per a una recepció fructífera del kantisme el va representar una violenta reacció britànica contra les idees originàries del continent en general, d'Alemanya en particular. El temor del contagi jacobí i la guerra amb França acabaran aïllant Anglaterra del continent i, a partir d'aquest moment, el pensament de Kant i la filosofia alemanya deixaran de tenir cap relleu en el debat cultural anglès.

René Wellek, en el prefaci a *Immanuel Kant in England*¹ –un clàssic dins la no gaire nodrida bibliografia especialitzada en el tema–, defensa que la història de la introducció de Kant a Anglaterra té un interès que va més enllà del purament històric. Aquesta història fa llum sobre la peculiar condició intel·lectual de l'Anglaterra del tombant de segle i és un cas paradigmàtic per a la complexa història de les relacions anglogermàniques. Wellek comenta a l'inici del treball com el pes de la tradició, l'autosuficiència i la insularitat angleses han impedit sempre que cap influència estrangera hagi assumit algun poder sobre el pensament d'aquest país, un pensament genuí i amb lleis de desenvolupament pròpies, on Bacon, Hobbes, Locke, Berkeley i Hume serien anelles en una gran cadena amb una lògica interna, que les influències estrangeres no haurien aconseguit fer trontollar. Paral·lelament, però, hauria subsistit a Anglaterra una tradició idealista arrelada en la branca platònica del pensament europeu. Wellek denuncia que aquesta «segona Anglaterra» ha estat sistemàticament negligida i menystinguda des del continent i reivindica la necessitat d'una recerca d'aquesta línia secundària de pensament que, des de Scotus Erigena i els platonistes medievals, recorre la història del pensament tot i que sembla fondre's –en el moment que ens ocupa, finals del divuit i principis del dinou– amb el corrent paral·lel de l'empirisme². Així, a mitjan segle dinou el corrent idealista s'hauria assecat definitivament, i precisament, segons Wellek, una de les grans forces que uns trenta anys més endavant revifaria l'idealisme anglès seria la filosofia de Kant, malgrat l'escàs èxit inicial d'un pensament que d'entrada no va despertar simpaties en un medi en principi hostil a noves idees. Per descomptat, el pensament kantianista tenia dificultats inherents que afegien obstacles a les barreres pròpiament angleses. Per mencionar-ne dues d'evidents: la terminologia i la distorsió de les interpretacions alemanyes amb les quals viatjava el nou pensament.

Tant Wellek com Michelli³ coincideixen a assenyalar una clara interrupció en el procés de penetració de la filosofia crítica, i així constaten com, després d'una intensitat inicial durant la darrera dècada del segle divuit, es produeix un període de silenci, que s'explica molt més satisfactoriament prenent en consideració un altre factor que hauria influït de manera considerable a potenciar la irregularitat en la incorporació del kantisme en el medi cultural britànic. I és un factor que afecta de forma general a la difusió de doctrines, filosòfiques o no, durant l'època de la

1. R. WELLEK, *Kant's thought in Britain. The early impact: Kant in England, 1793-1838*, London: Routledge/Thoemmes, 1993, 6 v.

2. *Ibid.*, p. 4: «No hem d'oblidar el delicat neoplatonisme estètic de Shaftesbury, profundament arrelat en el moviment de Cambridge; cal també recordar el món "ideal o intel·ligible" de John Norris, l'idealisme epistemològic d'Arthur Collier, i la darrera flor del pensament de Berkeley el singular *Siris, a chain of philosophical reflections and inquiries concerning the virtues of tar-water* (1744)».

3. G. MICHELLI, *Kant's thought in Britain: The early reception of Kant's thought in England, 1785-1805*, London: Routledge/Thoemmes, 1993, 6 v.

Il·lustració: la profusió de publicacions literàries periòdiques responsables de l'increment de velocitat en la transmissió i circulació d'idees. La formació d'un públic diferent, més ampli i menys qualificat, però igualment àvid de novetats literàries, provocà una certa trivialització de continguts per tal de satisfer les expectatives de comprensió del gran públic i també com a conseqüència de la quantitat creixent d'informació disponible. A Anglaterra i arreu del continent apareixeren noves publicacions amb el mateix esperit de difusió de la cultura en un sentit ampli, que incorporaven referències a novetats editorials nacionals i d'importació, així com reportatges sobre l'estat de coses literari i científic d'altres països europeus i, per descomptat, sobre els principals esdeveniments polítics. L'intercanvi d'informació es veia reforçat pels enllaços entre revistes de la mateixa orientació política. Així, per exemple, la principal revista «radical» anglesa, l'*Analytical Review*, de Joseph Johnson, es nodreix d'informació sobre la cultura Alemanya a través de l'*Allgemeine Literatur-Zeitung*, de Jena, apareguda el 1785 i esdevinguda immediatament l'òrgan de difusió del kantisme o del que en aquells moments s'entenia per kantisme a Jena⁴.

Michelli ofereix un estudi sistemàtic de les nombroses publicacions periòdiques actives a Anglaterra en la darrera dècada del segle divuit que posa de manifest la dimensió i l'abast de les relacions entre la cultura anglesa i l'alemanya del període i, en aquest context també, de la imatge de Kant que es tenia a Anglaterra, de les connexions que s'establien en aquell moment entre la filosofia kantiana i els elements de la tradició filosòfica prèvia, així com del canvi de les idees sobre Kant en relació amb l'evolució de la situació cultural i política a Anglaterra.

1. L'IMPACTE DE LES PRIMERES NOTÍCIES DE KANT

La primera referència que pot documentar un contacte efectiu amb la filosofia de Kant no apareix publicada fins l'any 1795 i consisteix en un volum miscel·lani titulat *An Essay on the Progress of Human Understanding*. L'autor era J. A. O'Keefe, un metge irlandès que havia estudiat a Alemanya i allà havia tractat amb el professor F. C. Born, traductor de Kant al llatí. O'Keefe escrigué un pamflet on recomanava la traducció i l'adaptació de les obres de Kant i sobre Kant, pamflet que tingué un ressò considerable en la premsa escrita en ser comentat i discutit. Aquest pamflet provocà una certa controvèrsia que, alhora, fou comentada i magnificada pel propi medi escrit. S'iniciava així un període d'intensa discussió sobre Kant que s'estengué al llarg de l'any 1796 i els primers mesos del 1797. Els autors implicats en aquesta discussió eren anglesos que havien estudiat a Alemanya —com O'Keefe, i també l'escocec John Richardson— o bé alemanys que havien emigrat a Anglaterra —és el cas de F. A. Nitsch i d'A. F. M. Willich.

4. Ibid, p. 32.

Així, en el període comprès entre 1795 i 1798 es presenten al públic britànic, com a mínim, quatre volums de diversa consideració i valor sobre la filosofia de Kant. Assistim al despertar d'un interès més o menys generalitzat per la nova filosofia en els cercles culturals de la capital britànica. En particular, el pamflet d'O'Keeffe i l'assaig de Nitsch, publicats respectivament l'octubre de 1795 i el maig de 1796, els quals a la seva manera s'ocupen d'aspectes ètics i polítics de la revolució kantiana en filosofia, tenen una repercussió notable en la premsa i provoquen discussió i controvèrsia en el medi escrit, alhora que estimulen intervencions posteriors, entre les quals, les de Willich i Richardson.

La discussió sobre Kant es desenvolupa intensament el 1796 i el 1797. També en aquest període es discuteixen en la premsa periòdica les idees polítiques formulades per Kant a *Zum Ewigen Frieden*, text que té gran ressò arreu d'Europa per les seves referències directes a la situació política internacional. La traducció a l'anglès d'aquesta obra, coneguda a Anglaterra des de la publicació de l'original alemany, data de l'octubre de 1796 i contribueix a concentrar l'atenció en els aspectes polítics del pensament kantianista. Els periòdics anglesos d'alineació radical posen l'èmfasi en aquests aspectes de bon començament tot filtrant informació sobre publicacions filosòfiques de periòdics alemanys. És el cas de la publicació més notablement interessada en la filosofia kantiana i, en general, en la cultura alemanya: *The Analytical Review*, editada pel llibreter Joseph Johnson. Des dels seus inicis, la revista mantenia lligams amb l'*Allgemeine Literatur-Zeitung*, de Jena. A través de l'*Analytical*, el públic anglès podia fer-se una idea de les discussions que a Alemanya estava provocant la filosofia crítica. Al marge de nombrosos escrits sobre Kant d'autors menors, la revista publicava crítiques i recensions d'obres d'autors rellevants, com ara Reinhold, Fichte, Shulz, i fins i tot reedicions d'alguns escrits de Kant mateix. La interpretació del kantisme que reflectia la revista era obertament la de Jena, és a dir, la de Reinhold i la de Fichte a partir de 1795. El lector anglès, en conseqüència, difícilment podia fer-se una idea gaire clara de la nova filosofia, perquè li mancava el marc de referència del qual disposava el públic alemany, i per al qual havien estat escrits originalment els textos. En canvi, les referències al pensament polític es podien comprendre amb més facilitat, especialment si el lector simpatitzava amb la tendència radical del periòdic. Com a resultat dels talls i les adaptacions dels textos originals es ressaltava la dimensió política del pensament de Kant, i així, progressivament, la idea de Kant que s'anava formant en el lector mitjà britànic era la d'un pensador políticament radical. Aquest fenomen es fa especialment evident en les referències a *Zum Ewigen Frieden* i *Rechtslehre*, publicats respectivament el 1795 i el 1797⁵.

5 MICHELI, *op. cit.*.

El clima cultural britànic estava canviant amb rapidesa, per motius polítics, i era comprometedor dedicar massa espai a un filòsof com Kant, que feia tuf de jacobinisme. Topem, doncs, amb un dels esculls més importants per a la penetració de les idees kantianes en l'àmbit britànic. Comença a donar fruits l'activisme dels moviments antijacobins que s'havien anat forjant en una relació dialèctica amb els corrents del radicalisme i el *dissent* o 'no-conformisme'⁶ –que agrupaven totes les sectes religioses externes a l'Església anglicana, excepte els catòlics– generats al llarg del segle divuit i que a finals de segle, i coincidint amb els fets polítics de la Revolució Francesa, s'havien envigorit notablement. Examinant els continguts de les publicacions periòdiques angleses, es fa evident que en el tombant de segle, entre 1799 i 1801, l'actitud general de l'opinió pública anglesa sobre la cultura alemanya fa un canvi brusc. La raó és eminentment política i reflecteix el temor del contagi jacobí de les idees liberals que provenen del continent. La repressió de grups radicals, que s'havia intensificat per tot el país a mitjans de la darrera dècada del segle, assoleix el seu propòsit gràcies a la llarga guerra amb França. El temor de la invasió i la pressió nacionalista i patriòtica consolidaren llaços de solidaritat en la societat anglesa i permeteren que els sectors culturals més conservadors de les classes dirigents imposessin el seu domini cultural. El canvi de situació es fa palès en fets ben concrets. Al principi de la dècada quatre dels diaris més importants assumien obertament postures liberals, donant suport a reformes i fent gala en major o menor grau de clares simpaties per la Revolució Francesa. La influència que exerciren sobre l'opinió pública fou notable. El *Monthly Magazine*, per exemple, iniciativa editorial radical, es converteix en el diari de major circulació en menys de mig any de publicació. Tanmateix, els efectes de la repressió governamental comencen a sentir-se i a partir del 1792 els processos judicials contra editors i llibreters esdevenen freqüents, com a efecte de l'aplicació d'una llei de maig de 1792 contra *seditions writings* 'escriptures subversives'⁷. A partir d'aquí la legislació contra aquest tipus de crim comença a multiplicar-se. Però la tàctica dels grups en el poder no es limità a la repressió de la premsa radical: des dels últims anys del segle es dedicaren a intentar carregar-se la supremacia cultural que havien liderat els opositors de tendència liberal i radical. En aquest sentit apareix una publicació finançada directament pel Govern de Pitt⁸, *The Anti-Jacobin Review and Magazine*, que esdevé el braç armat dels sectors conservadors. Pel que fa a la filosofia, el periòdic té un paper essencial en la difusió d'una actitud generalitzada de prejudicis i estretesa de mires, de suspicàcia i marcada hostilitat contra la filosofia alemanya, que conduiran a un canvi de direcció absolut de l'opinió pública amb relació a la dècada anterior. *The Anti-Jacobin* donava veu a les opinions més con-

6 R. PORTER, R; *Enlightenment*, London: Penguin, 2000, cap. 5 *Rationalizing Religion*.

7. MICHELLI, *op. cit.* p. 84

8. R. PORTER, *Enlightenment*, London: Penguin, 2000, cap. 18: Reform.

servadores de la secció més reaccionària de la classe dirigent britànica del moment, per a la qual la cultura alemanya representava el vehicle de difusió de les idees revolucionàries i que considerava la filosofia kantiana com punt de partida dels nous desenvolupaments culturals en els camps de la filosofia i la religió. El nou diari es caracteritzava per la duresa extrema dels seus atacs i per l'ús reiterat del sarcasme i l'escarni. La situació d'Alemanya s'hi descrivia amb absoluta negativitat, en particular la situació del món universitari i de la joventut, i molt especialment la situació de Jena com a centre de difusió del kantisme, a través de Reinhold primer, i posteriorment de Fichte. La nova filosofia era jutjada com a responsable de la crisi moral, religiosa i política que hi imperava.

La campanya, però, era molt més ambiciosa i pretenia polvoritzar la idea general que el públic britànic tenia dels admiradors de la cultura alemanya i deixar molt clar que la universitat alemanya era en tots els aspectes el pitjor lloc per educar un bon anglès. Les estades i visites d'estudi a Alemanya s'interpretaven des de la suspicàcia com a tapadores per contactes entre jacobins anglesos i jacobins alemanys, i personatges tan populars com els poetes Wordsworth i Coleridge no escaparen a la denúncia, que s'inscrivía en l'objectiu més general de desprestigiar els intel·lectuals radicals als ulls del públic anglès. El clima d'aversion a la filosofia de Kant, que adquireix els tons més greus en el període entre 1798 i 1802, pot explicar el destí desconcertant de la traducció anglesa de l'obra de Kant i el fet sorprenent que durant el segle dinou és gairebé impossible trobar cap indici de la gran obra de traducció que havia emprès John Richardson. Després de 1806 no hi ha rastre de cap referència a Kant en periòdics anglesos. El primer període de recepció queda tancat definitivament i caldrà esperar més de vint anys per tornar a parlar d'una revifalla.

Tanmateix, malgrat el fracàs, si no fos per l'actitud expectant davant de canvis radicals en l'àmbit social, religiós i polític que forjà una opinió pública més o menys educada i amatent envers tot allò que anunciés un nou món, tant en l'àmbit polític com en l'àmbit del coneixement, probablement la filosofia kantiana no hauria tingut cap possibilitat de recepció en l'àmbit cultural britànic de finals del segle divuit. En efecte, des d'un punt de vista exclusivament filosòfic, la cultura anglesa no estava en una situació massa favorable per rebre l'originalitat del pensament kantian. La tradició dominant a Anglaterra venia marcada per la versió de Locke que David Hartley havia elaborat a mitjan segle divuit, que rebia el nom d'*associacionisme* i es basava en l'obra principal de Hartley, *Observations on Man* publicada el 1749 amb poc èxit i redescoberta per Joseph Priestley, que el 1790 publica *Hartley's theory of Human Mind*. Priestley recupera l'ensenyament filosòfic d'un autor que s'havia mantingut al marge de les línies de pensament del seu temps i de qui es deia que només coneixia Locke i Newton. El 1791 es reedita l'original de Hartley, que obté un gran èxit i l'aprovació majoritària en els cercles culturals brità-

tics, i que en certa manera té un ressò considerable en l'àmbit europeu: es tradueix a l'alemany, al francès i a l'italià⁹.

El camp de l'ètica a Anglaterra en aquells moments està dominat per l'utilitarisme i té el seu text de referència en *Principles of Moral and Political Philosophy*, de William Paley. El text data de 1785 i esperona la publicació, quatre anys més tard, de l'obra de Jeremy Bentham *Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, on trobem una lectura de l'utilitarisme pròxima al radicalisme polític, al qual també s'adcrivia Priestley.

Així doncs, seguint Wellek, constatem que ja des de mitjan segle divuit el corrent «idealista» de la segona Anglaterra ja estava completament assecat i el que hi trobem són bàsicament dues línies de realisme: d'una banda, l'associacionisme i utilitarisme ètic de Hartley i Priestley, i de l'altra, la filosofia del *common sense* fundada per Thomas Reid. Ambdues línies comparteixen una desconfiança fonamental en les capacitats del pensament humà: «[...] una mena de paràlisi general de la capacitat especulativa havia reduït la filosofia a pura psicologia i a una ètica empirista. L'empirisme, que havia arribat al seu límit i havia fet la pau amb l'ortodòxia cristiana, es mantenia feliçment inqüestionat. La convicció que totes les qüestions ja estan resoltes per sempre havia creat una atmosfera de complaença immutable»¹⁰.

És en aquest context, precisament, on pren rellevància especial el testimoni de Henry Crabb Robinson, que ens ofereix en les seves *Cartes sobre la filosofia de Kant, per un estudiant a la Universitat de Jena* – publicades a *Monthly Register* entre 1804 i 1805, més enllà, per tant, del període que acabem d'analitzar – una perspectiva privilegiada per a l'estudi de les dificultats que va trobar la filosofia kantiana en entrar en contacte amb aquesta tradició anglesa.

2. HENRY CRABB ROBINSON

L'any 1796 arriba a Londres per treballar com a consultor en una agència Henry Crabb Robinson, nascut el maig de 1775 a Bury Saint Edmunds, una població uns quaranta quilòmetres a l'est de Cambridge. Desenganyat i desmotivats, aquest jove estudiant de dret, insatisfet amb l'educació i la formació que havia rebut, s'introdueix en un cercle de noves amistats vinculades a societats de debats i discussió política i literària, i abandona del tot la idea d'esdevenir advocat quan el 1798 rep una herència d'un oncle que li suposa uns ingressos anuals. Fa amistat amb William Taylor, qui amb el seu entusiasme encoratja i estimula l'interès creixent del jove Henry Crabb per la literatura alemanya, així com el seu desig de viatjar a l'estranger. S'embarca cap a Hamburg el 3 d'abril de

9. *Ibid.*

10. *Ibid.* p. 4.

1800 amb propòsit i intencions poc definits: Henry Crabb Robinson tenia una certa ambició literària però, alhora, era molt conscient de la seva manca de formació i desconfiava del seu talent. Estava influenciat per la lectura de Godwin, havia estat molt interessat en el procés de Hardy, Tooke i Thelwal i admirava les novel·les de Holcroft. Segons confessa ell mateix, *Political Justice* de Godwin tingué un efecte excel·lent en la seva ment: el va fer sentir amb més *generositat*. No cal dir que, com tots els joves de la seva generació, s'havia deixat seduir per l'entusiasme que inspiraven els ideals de la Revolució Francesa, i la declaració de guerra contra França li semblava la sentència de mort dels ideals liberals britànics. La seva estada a Alemanya es perllongà de forma imprevista i això el va posar en contacte amb la condició europea durant l'ascendència de Napoleó. Durant aquest temps aprengué la llengua alemanya i a comprendre Alemanya i els alemanys molt millor que cap altre ciutadà anglès del seu temps. Entrà en contacte amb la nova filosofia transcendental i se n'impregnà, estudià Kant i segué als peus de Fichte, Schelling i els germans Schlegel. Assolí un coneixement profund de la literatura alemanya durant els temps de la *Blütezeit*, i a Weimar, conegué personalment Goethe, Schiller i Herder i fou admès en els cercles literaris i filosòfics més distingits del moment. E. J. Morley – recopilador durant la dècada de 1930, de tota la seva correspondència, extraordinàriament detallada, i de la qual es desprèn la idea que el propi Robinson se sentia preparat per esdevenir un intermediari entre les dues cultures– afirma que, si bé Henry Crabb Robinson infravalorava sistemàticament les seves capacitats i els seus èxits, l'hem de considerar un dels màxims responsables de la influència del pensament alemany i la literatura alemanya a Anglaterra en el primer quart del segle XIX¹¹.

A través de les seves cartes, que ens il·luminen amb eficàcia la persona però també, en la mateixa mesura, tots els temes que s'hi tracten, obtenim un coneixement rellevant de l'Anglaterra i l'Alemanya del tombant de segle, no només per les comparacions deliberades que hi trobem, sinó també per la revelació involuntària de tot el que dona per fet el propi autor i el seu cercle d'interlocutors. Robinson és un jove anglès típic del seu temps, influenciat per Godwin en la primera joventut i que es fa gran en temps de la Revolució Francesa i la seva repercussió en el moviment reaccionari del Govern anglès. Des de Jena, com a estudiant universitari i com a observador intel·ligent de la vida alemanya en tots els seus aspectes, Robinson va entrar en contacte acadèmic i personal amb els grans poetes i pensadors que foren els primers a revoltar-se per les condicions d'Alemanya i a reivindicar-ne l'emancipació intel·lectual. La influència d'aquests pensadors és un factor determinant en la vida de Robinson, qui a partir d'aleshores dedicà els seus

11. E. J. MORLEY, *Crabb Robinson in Germany, 1800-1805; Extracts from his correspondence*, Oxford: Oxford University Press, 1929; *The life and times of Henry Crabb Robinson*, London : Dent, 1935.

esforços a difondre el coneixement del transcendentalisme alemany entre els seus compatriotes. Per tant, podem afegir-lo a la llista dels pioners de la filosofia transcendental, que reconeixen en Kant un filòsof superior, per exemple, a Fichte o a Schelling. Superior, per descomptat, a Locke, a Hartley, a Priestley, per citar només alguns dels qui més havia admirat Robinson anteriorment. Tots ells són suplantats per les especulacions d'alta volada i la llibertat d'investigació intel·lectual que troba tan estimulants en l'estudi de Kant: «En l'estudi de Kant, amb independència dels seus fantàstics resultats, he après a detectar tants falsos raonaments de la nostra escola, i he adquirit tantes noves perspectives de l'intel·lecte, que em compensen àmpliament l'esforç que hi he dedicat.»¹²

La crítica literària tendeix a situar Robinson com a pertanyent a una generació posterior a la que hem estudiat fins ara. Per presentar la seva aportació en el procés d'importació de la filosofia de Kant, per tant cal posar-lo en relació amb el context intel·lectual del Romanticisme. Efectivament, Robinson formava part dels cercles literaris i culturals del moviment romàntic. Tanmateix, la seva correspondència documenta de manera molt explícita la tensió entre la nova filosofia crítica i el pensament d'arrel empirista, ben consolidat en el medi cultural britànic. Així, en general, des de la seva talaia privilegiada en el medi intel·lectual mateix on la filosofia transcendental de Kant està essent discutida, interpretada i també criticada, Robinson no pot evitar les comparacions constants amb la seva pròpia línia de pensament, heretada de la tradició filosòfica britànica. La conjuntura, doncs, fa idònia la seva tasca com a difusor de la filosofia de Kant al seu país d'origen. Així ho entén ell mateix, i pel que sembla, els editors del *Monthly Register*, que el conviden a publicar uns articles sobre l'obra de Kant. Robinson emprèn la redacció de les seves *Letters on the Philosophy of Kant, by an undergraduate at the University of Jena*. N'escrivi un total de cinc, de les quals només tres finalment seran publicades, entre l'agost de 1802 i l'abril de 1803. Així declara les seves intencions l'autor mateix en la primera de les seves cartes, que té com a subtítol «Introductory»:

[...] mentrestant, intentaré donar-te unes quantes nocions generals. No sóc més que un estudiant, no pretenc ser professor de la nova filosofia ni aspiro a afirmacions metòdiques; tindré presents no tant les doctrines positives de Kant com la seva referència a les opinions britàniques més populars; finalment, procuraré no pas satisfer sinó només excitar la teva curiositat¹³.

12. MORLEY, *op. cit.*

13. H. CRABB ROBINSON, «Letters on the Philosophy of Kant, from and undergraduate in the University of Jena. N.1 Introductory», *Monthly Register*, London, vol. I, 1802, p. 441-416.

3. CARTES SOBRE LA FILOSOFIA DE KANT, PER A UN ESTUDIANT A LA UNIVERSITAT DE JENA

En el seu article *Henry Crabb Robinson und Kant...*¹⁴ –on ens informa de la sèrie de cartes sobre la filosofia de Kant que Robinson escrigué des de Jena– Ernst Behler afirma que, malgrat que d'aquestes cartes només tres foren publicades, i, encara en un butlletí d'escassa difusió –el *Monthly Register*–, cal reconèixer a Robinson un paper central per a la formació de la imatge de Kant entre els romàntics europeus i un protagonisme evident en la recepció significativa del kantisme de principis del segle dinou. Behler reconeix Weliek com a descobridor de la figura de Robinson, i cita la valoració positiva que aquest fa del contingut de les cartes: «una anàlisi del seu contingut mostra que són extraordinàriament acurades i vives. Copsen el problema central de l'epistemologia de Kant i intenten donar una interpretació dels ensenyaments kantians que no és en absolut corrent ni freqüent»¹⁵.

El valor d'aquestes cartes rau en el fet que Robinson, a diferència dels seus contemporanis també interessats a comprendre Kant, gaudia de coneixements directes de la seva filosofia que s'estenien a les tres crítiques i havien estat adquirits a partir dels originals en alemany. No obstant el seu valor documental, cal constatar que l'objectiu perseguit per l'autor de les cartes –donar una dimensió pública britànica i, en general, europea a la filosofia kantiana– no obtingué resultats reals. Les cinc cartes han quedat enterrades en les obscures pàgines d'una revista oblidada o entre els plec de papers preservats a la col·lecció de la Biblioteca Dr. Williams a Londres. El mateix es pot aplicar a la influència real de les cartes entre el públic britànic. Robinson mateix ho reconeix posteriorment en la seva correspondència, on amb referència a les cartes diu que «no van despertar cap interès ni tampoc en mereixien cap»¹⁶. Tanmateix, des del punt de vista històric pel que fa a l'estudi de la introducció de Kant a Anglaterra, constitueixen un document d'una importància considerable. Robinson rebutja conscientment de bon principi construir una presentació sistemàtica i es manté gairebé sempre fidel a un to distès, més o menys superficial, propi de la literatura epistolar. Tot i així aconsegueix, des de la seva interpretació personal, transmetre al lector els aspectes fonamentals de la filosofia kantiana.

Behler ofereix en el seu article informació detallada sobre el contingut de les cinc cartes: en la primera carta, introductòria, es dedica a comentar les diferències fonamentals entre la filosofia empírica i la filosofia transcendental, tot destacant la novetat del pensament kantian i advertint el lector anglès de la necessitat d'una nova terminologia i de

14. E. BEHLER, «Henry Crabb Robinson und Kant. Ein Beitrag zur Kantrezeption der europäischen Romantik», *Kant-Studien*, Berlin, vol. 77, 1986, 289-315.

15. WELLEK, *op. cit.*

16. BEHLER, *op. cit.*

deixar enrera els esquemes propis de la filosofia empirista per a una millor comprensió del nou sistema. Abans d'acabar avança la primera informació concreta sobre el kantisme i explica el gir copernicà de la filosofia transcendental. La segona carta tracta principalment de la confrontació entre empirisme i transcendentalisme en forma d'un diàleg fingit entre un kantià i un partidari de la filosofia de Locke. El tema principal és la teoria de la ment humana basada en la diferència entre els judicis analítics i els judicis sintètics a priori. En la tercera carta s'introdueix el lector en l'estètica transcendental. El tema principal aquí és la interpretació kantiana de les representacions i els conceptes a priori, que segons Robinson tendeixen a ser interpretades erròniament com a idees innates. La quarta carta desenvolupa una interpretació molt personal de la representació de la idealitat transcendental de les formes de la percepció (temps i espai), i la cinquena s'ocupa de la *Crítica del judici*, amb el títol "Kant's Analysis of Beauty". És interessant observar que en les dues darreres cartes comença a posar-se de manifest la influència dels contactes de Robinson amb el moviment idealista i figures literàries com, per exemple, Goethe i els germans Schlegel. De fet, Robinson serà reconegut especialment pel seu paper com a mediador dels romanticismes literaris europeus, el seu cercle d'amistats inclou gran part de l'elit literària del moment. Però ens interessa especialment el seu testimoni com a coneixedor de les dues tradicions filosòfiques que estem contrastant.

4. COMENTARIS DE LA CARTA NÚMERO 1, INTRODUCTÒRIA

Per a l'objectiu del present treball, ens interessa aprofundir en el contingut de la primera carta, introductòria, perquè ens proporciona molts elements per confirmar la rellevància de les reflexions de Robinson entorn de la impossibilitat del diàleg entre els corrents contemporanis del pensament britànic i la nova filosofia alemanya. Vegem-ho a partir de fragments seleccionats de la carta, segons la nostra traducció.

Fins ara he evitat totes les teves preguntes sobre la filosofia alemanya malgrat que aquesta ha estat durant un llarg període de temps el meu objecte d'estudi exclusiu. Podia anticipar fàcilment com rebries les meves notícies tan sols recordant com vaig quedar impressionat jo mateix. Estava, en el sentit estricte del terme, *desconcertat*. A l'escola crítica vaig trobar-hi els primers principis de la filosofia de Locke, no tan sols exhaustivament refutats sinó també despatxats amb una brevetat insolent com a massa descaradament falsos per requerir la més mínima refutació¹⁷.

17. H. C. ROBINSON, «Letters on the Philosophy of Kant, from and undergraduate in the University of Jena. N.1: Introductory», *Monthly Register* London, vol. i (1802) p. 441-416.

Aquesta primera observació general sobre la desconsideració dels principis de l'empirisme de Locke per part de l'escola alemanya és el punt de partida de la presentació de la nova filosofia crítica en terreny britànic. El principi epistemològic fonamental de l'empirisme, la impotència del coneixement per anar més enllà de l'experiència, es discutirà amb detall en la segona carta mitjançant un diàleg simulat entre un adepte de la nova filosofia i un empirista. La referència en la carta que ara ens ocupa té la funció d'apel·lar al fundador d'una tradició filosòfica genuïnament britànica, per tal d'establir una filiació clara entre aquesta i els autors que Robinson citarà posteriorment com a representants d'una doctrina que fins aleshores ell havia considerat vàlida. Les referències a Locke es repetiran de manera més o menys explícita al llarg del text i sempre en el sentit que hem indicat.

En un primer moment vaig acceptar els primers principis de Kant només *sous condition* i provisionalment: molt abans del que esperava em vaig sentir avergonyit en adonar-me que havia estat capaç durant tant temps d'afirmar dogmàticament la necessitat, i de ser indiferent al materialisme, i al mateix temps de permetre la possibilitat de Déu com si «materialisme i necessitat són ateisme» no fos tan clar com «a X b= ab». En aquest estat mental no podia escriure. M'hauries respost tot rient-te de mi. Els nostres jutges mensuals de la veritat, pel que tinc entès, només s'han referit als pocs llibres de Kant amb menyspreu¹⁸.

Robinson té coneixement, per tant, de la repercussió mediàtica de les primeres obres de referència i traduccions de Kant, a les quals hem fet referència anteriorment. Podem veure la pobra valoració que en fa i alhora la seva reivindicació de la necessitat de fer atenció a un sistema que desperta tant interès en la terra d'origen. El seu comentari revela, a més, la intenció de dur a terme una tasca més seriosa sobre la base d'una ocupació exclusiva i compromesa amb l'obra de Kant. A continuació confessa la pròpia insatisfacció amb les teories que fins aleshores havia tingut per vàlides, o si més no per les més acceptables d'entre els sistemes d'opinió coneguts a Anglaterra, i introdueix una condemna mordaç de l'escepticisme per la seva indigència –«scepticism is a beggarly system», diu l'original anglès. Immediatament s'hi troba una nova referència als principis de Hartley, que són presentats com a sistema de referència filosòfic personal de Robinson.

Però en realitat, confessem-ho, l'escepticisme és un sistema indigent. És el *sansculottisme* de la filosofia, i com a tal, digne de llàstima; però encara és més lamentable veure tants *sansculottes*

18. Ibid.

cofats de la seva nuesa, i que només estan a gust quan poden abaixar els pantalons de qualsevol home honest que es troben pel camí. Això em sabia molt greu, i per això vaig emprendre la difícil tasca d'estudiar Kant, singularment difícil per a mi, no només per l'inconvenient de la llengua estrangera, sinó també pel fet de partir de principis de Hartley i no disposar de cap noció d'especulació transcendental¹⁹.

A David Hartley (1705-1757) li correspon una posició distingida en el pensament il·lustrat anglès, pel seu intent d'establir una epistemologia empirista sobre una fonamentació ontològica materialista, és a dir, una filosofia de la ment que incorpora una fisiologia del cervell. És també responsable de la propagació d'una visió optimista del progrés humà inserida, no gensmenys, en el marc d'una teologia transcendental. Fou educat al Jesus College de Cambridge en un currículum construït sobre una síntesi moderna de la filosofia natural de Newton i la filosofia de Locke. La seva obra fonamental, *Observations on Man, His Frame, His Duty and His Expectations* (1749), ofereix una visió global de l'individu en tant que ésser terrenal i en consideració del seu estat futur. De forta inspiració lockeana, emfatitza la idea que tot el coneixement deriva de l'experiència, i absorbeix també l'associacionisme utilitarista, que estableix una psicologia del plaer i el dolor com a clau explicativa de la formació d'opinions i de la filosofia de l'acció. En aquest context l'aportació de Hartley, que com Locke es proposava refutar les teories innatistes del coneixement i la moral, consisteix a donar una base fisiològica amb fonaments físics concrets a l'explicació empirista sobre la formació d'idees complexes a partir de combinacions de percepcions simples. La inspiració la treu de la teoria de les vibracions de Newton, que Hartley aplica en el context físic concret de la medul·la, el cervell i l'espina dorsal. A diferència del seu coetani francès La Mettrie, Hartley emmarca la seva psicologia fisiològica materialista dins la teologia natural. Segons el seu punt de vista, el materialisme no condueix necessàriament a l'ateisme, precisament perquè el Déu cristià, en la seva saviesa, ha conformat la matèria amb tot poder i potencialitat. El determinisme materialista és per Hartley la millor garantia de l'operació universal de causa i efecte, i això explica la uniformitat de la natura i també del poder il·limitat de Déu.

Ja cap a finals de segle, en la seva edició de les *Observations*, Priestley assenyalà el determinisme de Hartley, però n'obvià la neurologia materialista, tot posant la seva versió modificada al servei de la filosofia unitària de la naturalesa. També la teoria sociopolítica de Godwin a *Political Justice*, que argumenta l'inevitable progrés de l'home cap a la perfecció, té influències de certes inferències de Hartley.²⁰

19. *Ibid.*

20. L. STEPHEN, *History of English thought in the eighteenth century*. Bristol: Thoemmes, 1991, 2 v. E. CRAIG (ed.), *Routledge Encyclopedia of Philosophy*. London: Routledge, 1996, 10 v.

El resum mensual del llibre del doctor Willich, un escriptor que es deixa traïr pel seu estil i al qual els amants de la literatura alemanya deuen un cert reconeixement, no entenen Kant, ha representat el seu sistema com si només fos Hume en forma escolàstica, un error afavorit pel gran encomi que Kant fa de Hume en tota ocasió. El seu escepticisme, diu Kant, em va fer adonar de l'error pel qual el mer escepticisme s'arrela en ments poderoses. Però l'opinió general sobre Kant és que és un místic dogmàtic²¹

Novament, Robinson apunta l'activitat de difusió del kantisme de la dècada dels noranta. En aquest cas es fa referència clarament a William Taylor i el seu resum del llibre de Willich publicat a *Monthly Magazine*. Després de reconèixer-lo com a figura destacada de la difusió de la literatura alemanya, Robinson aprofita per aclarir el malentès suscitat per l'afirmació de Taylor que Kant no és més que Hume en forma escolàstica, i per la formulació agosarada de Thomas Beddoes (1760-1808), metge i filantrop que gaudia d'un gran reconeixement entre els romàntics anglesos, que «la nova filosofia alemanya, que està intoxicant mitja Europa, és un sistema tan bàrbar com els de l'edat mitjana». Robinson creu que aquest equívoc prové de l'error excusable de confondre l'apriorisme kantian amb les idees innates de Leibniz. Més endavant, en la carta, aprofitarà per celebrar la genialitat de Kant per haver anat més enllà del racionalisme de Plató i Spinoza i de l'empirisme de Bacon, Locke i Hume, essent, però, bon coneixedor de les dues tradicions i respectuós amb elles.

Amb l'única secta amb la qual és hostil respecte de tot és amb la dels filòsofs francesos. Em pregunto si mai en cap escrit ha fet menció d'algun filòsof francès. L'escola alemanya és una gran antítesi de la francesa i, tot i així, si no recordo malament, el més descarat calumniador, *arxidescendent* de Loiola, l'exjesuïta Barruel, en un curiosíssim i elaborat sistema de falsedats, ha inclòs els kantians entre els *illuminatti* dels ateus francesos. Això és aparellar el dia i la nit: entre alemanys i francesos no hi ha pau possible, és una guerra d'exterminació²².

Ja hem vist en els apunts biogràfics com Robinson desenvolupa en aquests anys d'estada a Alemanya una gran animadversió per tot allò francès. En aquesta línia endega ara una crítica radical contra l'«escola francesa» i observa que Kant mateix també s'hi confronta amb hostilitat o, si més no, amb indiferència. Robinson està convençut de l'absoluta incompatibilitat entre el que anomena *sistema alemany* i el sistema francès. Trobem de nou una referència als debats mediàtics. En aquest cas Robinson denuncia l'Abat Barruel, que en una operació forçada havia

21. H. C. ROBINSON, *op. cit.*

22. *Ibid.*

identificat Kant amb els ateistes francesos²³. Robinson s'esforça en aquestes línies a diferenciar molt clarament la filosofia crítica del materialisme i ateisme propis dels filòsofs francesos per acabar jutjant les conclusions nefastes d'aquest sistema com una evolució natural de l'empirisme radical de Locke (*Locke full grown*).

La religió i la filosofia de Priestley són una massa erudita de principis heterogenis, a una distància de la veritat molt més gran que la més vulgar ortodòxia, però en el progrés de la ment cap a la veritat, més a prop que cap de les que puguis conèixer excepte l'injustament reprovat godwinisme. Kant i Godwin semblen antípodes i així són considerats, però és un exemple més de com els extrems es toquen²⁴.

Joseph Priestley (1733-1849), figura important de la Il·lustració anglesa, conegut com a científic per haver descobert l'oxigen, era teòleg de professió i autor d'escrits sobre política i educació. Les seves especulacions filosòfiques eren concebudes com a suport per als seus arguments teològics, estructurats retòricament més que no pas amb una metodologia sistemàtica. Unitari en teologia, participava de l'associacionisme, el determinisme i el monisme en un materialisme curiosament espiritualitzat, atribuïble en part a la seva formació científica. Llegeix pel seu compte l'*Essay Concerning Human Understanding*, de Locke; posteriorment, a Daventry, on entra com a seminarista, coneix els platonistes de Cambridge i els físicoteòlegs newtonians. Llegeix *Observations on Man*, de Hartley, obra que l'influenciarà i el convertirà a l'associacionisme i a la doctrina de la necessitat filosòfica o determinisme. Per la seva fallida inicial com a ministre no conformista, esdevé posteriorment ministre unitari a Leeds, on comença la seva carrera com a polemista religiós. L'interès específicament filosòfic li desvetlla el seu contacte amb la filosofia del common sense escocesa. El 1775 escriu *An Examination of Dr. Reid's enquiry... On the Principles of Common Sense*, on ataca la innecessària multiplicació de principis instintius separats i arbitraris per explicar les percepcions. Per deslegitimar aquest innatisme *naïf* emprèn l'edició d'una selecció de textos de les *Observations* de Hartley amb el títol *Hartley's theory of Human Being*. En la introducció d'aquest recull, responsable de la difusió de l'obra de Hartley, prèviament negligida pel públic anglès, Priestley ens ofereix una aportació metafísica pròpia, que fa un pas més enllà de Hartley. En el resum de la base fisiològica que fonamenta l'associacionisme, afirma que el «cos elemental» que fa de mediador entre la ment i el cervell és innecessari i declara que l'home sencer és una composició uniforme, i que la propietat per-

23. A. BARRUEL, *Memoirs, illustrating the History of Jacobinism: A translation from the French of the Abbé Barrue*, London: Burton/Booker, 1798.

24. H. C. ROBINSON, *op. cit.*

ceptiva és el resultat d'aquesta estructura orgànica que és el cervell. Aquesta afirmació condueix irremeiablement a la polèmica: Priestley es defensa en la posterior *Disquisitions relating to Matter and Spirit* (1777), adduint que el dualisme filosòfic modern no tenia cap suport en les Escripures i conduïa al problema insoluble de les entitats interactuants, matèria i esperit, definides de tal manera que entre elles no hi havia res en comú. A partir d'aquí cap defensa no fou suficient per escapar de les acusacions d'ateisme materialista, imputació agreujada per la publicació, el mateix any, de *Doctrine of Philosophical Necessity Illustrated*, on Priestley insistia en la idea que les accions humanes vénen determinades per les lleis de la natura. Tot i que Priestley argumentava amb enginy, assenyalant familiaritats entre la seva doctrina i la dels llibertaris —«all the liberty [...] that I say a man has not, is that of doing several things when all the previous circumstances [...] are precisely the same»—, la doctrina del determinisme era representativa de la relació causa-efecte de la qual ell mateix derivava els seus arguments de l'existència de Déu. Priestley responia als atacs des del convenciment que de la matèria no en coneixem res més que les propietats i que el seu monisme podria ser considerat absolutament espiritual així com absolutament material. En qualsevol cas, la seva proposta era massa radical per ser païda per la mentalitat britànica del moment²⁵.

La *Justícia política* de Godwin, en la seva primera edició, té molt de la moralitat exaltada de l'escola alemanya. Constatat amb satisfacció, malgrat el meu aparent canvi total d'opinió, la meua anterior càlida admiració per aquesta obra, una obra de genuïna filantropia, d'una excel·lència al valor de la qual l'autor mateix sembla insensible, segons la segona edició²⁶.

William Godwin (1756-1836) és considerat el fundador de l'anarquisme filosòfic. A *An Enquiry concerning Political Justice* discuteix com, tot i que el Govern és una força corrupta en la societat, que en perpetua la dependència i la ignorància, esdevindrà progressivament impotent per l'extensió gradual del coneixement. La política serà desplaçada per una moralitat dilatada a mesura que la veritat vagi conquerint l'error i la ment subordini la matèria. Fill d'un ministre no conformista i educat per a la mateixa professió, esdevé periodista polític en fallar-li la vocació religiosa. Seduït per l'entusiasme per la Revolució Francesa, desenvolupa el seu activisme entorn de l'atac de Burke contra els revolucionaris i els seus seguidors britànics, especialment Richard Price i la London Revolution Society, dominada pels no-conformistes. *Political Justice* és una obra molt influenciada pels *philosophes* francesos (D'Holbach, Helvétius, Rousseau) on emergeix, però, la seva posició pròpia originada en el

25. L. STEPHEN, *History of English thought in the eighteenth century*. Bristol: Thoemmes, 1991, 2 v.;

E. CRAIG, (ed.), *Routledge Encyclopedia of Philosophy*. London: Routledge, 1996, 10 v.

26. H. C. ROBINSON, *op. cit.*

no-conformisme racional, que valora per damunt de tot la importància del candor, el determinisme filosòfic, el poder irresistible de la veritat i la santedat del judici privat. Sobre aquest material Godwin forja un atac impetuos de les institucions polítiques contemporànies i un anarquisme filosòfic que rebutja tota interferència governamental. L'actitud de Godwin és genuïna en tant que combina una concepció de deure moral centrada en l'acció amb una concepció centrada en l'agent, segons la qual una acció és completament moral només si les intencions i el resultat coincideixen en una voluntat racional. Darrera d'aquesta concepció hi ha una teoria fonamentada en la doctrina de la necessitat i en la creença que la ment és potencialment sobirana sobre el desig i el sentiment, que veu la culminació de la perfecció humana en una vida viscuda a la llum de la veritat. L'optimisme racionalista de Godwin fa pensar que, tot i haver-se proposat atacar les antigues teories metafísiques, acaba preparant el camí per a una doctrina absolutament independent de l'experiència. Amb l'abolició de les idees innates, i fins i tot de la ment que les hauria de contenir, només queda una sèrie de processos lògics, els quals convé assumir que tenen lloc en un vehicle que anomenem *ment*, però no afectats en absolut per condicions externes. Aboleix tant l'organisme com el medi i, malgrat tot, la raó sobreviu. Així, en mans de Godwin l'escepticisme de Hume s'aplica a la construcció d'una teoria que a vegades recorda l'esperit de Descartes o Spinoza. Tanmateix, les conclusions polítiques de Godwin són molt més interessants que les seves especulacions metafísiques. Ell és qui formula magistralment el credo dels revolucionaris: la creença en la perfectibilitat és un corol·lari del ràpid progrés del coneixement científic. La ment serà omnipotent sobre la matèria, i en l'ordre social també s'ha de desplegar aquesta omnipotència. L'únic obstacle és l'existència de les passions humanes, però com que tota passió antisocial cal prendre-la com una concepció errònia de la voluntat humana, se segueix que, vençuts els errors, s'abolirà també aquesta mena de passions. Les mesures correctores imposades per reis i clergues es basaven en doctrines que no haurien superat el test de la raó. Però tan bon punt es permetés a la raó entrar en el joc, ella mateixa proveiria una disciplina, i els homes actuarien rectament per la mateixa raó que un matemàtic fa una suma correctament.

Tot i que el pensament de Godwin evoluciona al llarg de la dècada dels noranta, podem trobar un nucli constant. El més fonamental és la seva convicció bàsica que el judici privat i la discussió pública són els medis essencials per al desenvolupament de la veritat política i moral, i que esdevenim completament humans només si vivim en un acord absolut amb els dictats de l'enteniment. En tots els seus escrits, Godwin encoratja el desenvolupament moral i intel·lectual dels seus iguals, i els revela fins a quin punt les institucions religioses, polítiques i socials són responsables d'una imposició unilateral i de la desorientació general²⁷.

27. L. STEPHEN, *ob. cit.*; E. CRAIG, *op. cit.*

Certament, els socinians són inferiors als filòsofs francesos en consistència, una inconsistència que potser fa honor a la puresa dels seus sentiments morals. En qüestions d'opinió, el cor i el cap estan en conflicte. Els caràcters freds, com Hume, pensadors desesperats, van sempre endavant sense preocupar-se per les conseqüències; d'altres com el doctor Johnson, potser amb una força mental més autèntica, són igualment afectats sensiblement per les conseqüències; no poden suportar el pes dolorós dels escrúpols i s'ho creuen tot. Johnson diu que ell pensava el mateix que Hume quan era jove. La lluita de forces relatives entre raó i sentiment, infinitament matisada, és la causa d'infinits matisos de fe en matèria de religió²⁸.

El socinianisme fou un moviment teològic dels segles setze i disset fundat per Laelius i Faustus Socinus, precursor de l'unitarisme. Explícitament adogmàtic i centrat en la no-creença en la Trinitat, el pecat original, la satisfacció i la immortalitat de l'ànima. Alguns socinians eren materialistes. Centraven l'interès en la moralitat i el rol profètic de Crist, elevaven el paper de la raó per a la interpretació de les escriptures contra el credo, les tradicions i l'autoritat eclesiàstica. El terme s'havia utilitzat despectivament en polèmiques contra molts teòrics, especialment John Locke, que havia emfasitzat la voluntat lliure, el moralisme, el rol i la capacitat de la raó i que el cristianisme només contenia algunes doctrines fonamentals per a la salvació. Originat a Itàlia com a moviment evangelista heterodox, s'estengué per Polònia i Holanda i finalment arribà a Anglaterra, on cristal·litza amb el terme *utilitarisme*. En la majoria de països els socinians eren perseguits per heretges²⁹.

5. CONCLUSIONS

A tall de conclusió i després d'una lectura atenta d'aquesta primera carta, detectem que Robinson té punteria en endevinar que la clau per a l'autèntica acceptació de la nova filosofia crítica està en una comprensió exitosa del transcendentalisme i de l'apriorisme kantians. Per això en la segona carta³⁰ fa un intent de pedagogia epistemològica detallada. Conscient de la rellevància d'aquest punt i també de la resistència que li oposa l'empirisme, intentarà convèncer el seu adversari en un diàleg simulat on les rèpliques empiristes a les novetats de la filosofia crítica exemplifiquen amb cert reduccionisme el contraatac escèptic i la identificació de transcendentalisme amb dogmatisme escolàstic per part dels defensors d'aquesta

28. H. CRABB ROBINSON, *op. cit.*

29. M. PRIESTMAN, *Romantic Atheism, Poetry and Freethought, 1780-1830*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

30 H. C. ROBINSON, «Letters on the Philosophy of Kant, from and undergraduate in the University of Jena. n. 2. Letter from an undergraduate, at the University of Jena, on the philosophy of Kant». *Monthly Register* (London) , vol. ii (1802) p. 6-12.

posició. Al seu torn, les intervencions del defensor de la filosofia crítica documenten un coneixement prou detallat de les qüestions epistemològiques fonamentals del kantisme. El corollari és la constatació de la incompatibilitat d'ambdues posicions.

Tanmateix és suficient remetre'ns a la carta número 1, o introductòria, per constatar que l'accés a la filosofia kantiana es produïa en el cas de Robinson –i presumiblement de la majoria d'intel·lectuals formats en la seva mateixa tradició– des de la filosofia tradicional anglesa representada per Locke, però amb més precisió des de la lluita contra una certa versió de la doctrina associacionista de Hartley i des de l'intent de superació del socinianisme i el determinisme de Priestley. De manera que ell mateix basa el seu «escepticisme» en la doctrina de la necessitat filosòfica i el sistema del materialisme tal com l'havia presentat Priestley, és a dir, en un intent de conciliació amb el cristianisme socinià i unitari propi dels corrents del no-conformisme (*dissent*). Ja des dels primers anys de la seva estada a Alemanya, en l'època, doncs, de la redacció de les cartes, Robinson començava a adonar-se de la dificultat de sostenir una posició com aquesta. Sota la influència de Kant, Robinson comprèn per fi que la unió que fa Priestley de religió i filosofia constitueix una tremenda amalgama de principis heterogenis i lamenta haver-la donat per bona quan és evident que materialisme i determinisme només poden conduir a l'ateisme. Podem veure a través de la carta, i també a través de les referències a les teories filosòfiques en major o menor mesura reivindicades per l'autor, que, en definitiva, la denúncia de la impermeabilitat manifesta de la tradició britànica davant la novetat de la filosofia crítica es concreta en una certa nostàlgia de metafísica que faci compatible una epistemologia rigorosa amb una moral racionalment fonamentada; per aquest efecte no valen ni el materialisme radical francès, ni l'intent britànic de salvar forçadament la moral sobre la base d'una epistemologia empirista escèptica. No s'escapa a ningú que per Robinson Kant representa l'obertura a la possibilitat racional de la creença i el cristianisme. El transcendentalisme kantian li ve com l'anell al dit.

Segons Ernst Behler³¹ és cert que la fonamentació de la moral a través de la filosofia transcendental sobre la base d'un nou mode de certesa és per Robinson l'aportació més important de Kant a la filosofia, en la mesura que promet una nova modalitat de conciliació entre filosofia i religió, però un altre resultat nogensmenys decisiu de la filosofia transcendental seria per Robinson la fonamentació de la ciència de la bellesa o de l'estètica.

També en aquest terreny l'autor de les cartes acusa la formació empirista del seu esperit i es meravella davant els arguments kantians a favor de l'autonomia del bell. És en una de les dues cartes no publicades, la cinquena, titulada «Kant's Analysis of Beauty» on Robinson afirma:

31. E. BEHLER, «Henry Crabb Robinson und Kant. Ein Beitrag zur Kantrezeption der europäischen Romantik», *Kant-Studien*, núm. 77 (1986), p. 289-315.

[...] d'acord amb els principis de la filosofia anglesa, mai no heu sabut distingir entre *agradable* i *bell* i, per una adhesió consistent al vostre sistema, sou proclius a confondre allò agradable, el bo i el bell i afirmar amb consistència que no hi ha cap diferència entre aquests termes. Només us suplico que us atengueu amb candidesa i imparcialitat als fets de l'experiència externa, sobre els quals, per cert, es fonamenta tota la filosofia de Kant, tot i que aquests fets ens ensenyen la necessitat d'assumir quelcom a priori com a base de les aparences empíriques³².

Robinson, però, no és insensible a la repercussió de les tesis de la *Crítica del judici estètic* sobre la crítica literària alemanya i comença la seva exposició del contingut de la tercera crítica en el marc d'una suposada sèrie de cartes sobre literatura alemanya. El plantejament queda ben clar des del principi de la carta:

M'he proposat fer-te cinc cèntims sobre la situació actual de la crítica literària aquí i de fet ja m'he referit de manera explícita a alguns dels representants de la nova escola, però em seria del tot impossible donar-te alguna noció clara de les opinions modernes sense referir-les al seu gran autor, Kant, el destí del qual en aquest camp, així com en el sistema general de la seva filosofia, ha estat el de ser negat pels seus propis deixebles, els quals, apropiant-se de les seves genuïnes especulacions i canviant-los la fraseologia, s'atorguen el dret de ser superiors al seu mestre³³.

Dues coses queden molt clares: l'afirmació d'una actual i contundent influència de la tercera crítica en els autors literaris, i la condemna de l'apropiació idealista de les tesis kantianes. Ens apareix de nou el Robinson testimoni d'excepció del període i el seu context intel·lectual.

En aquesta cinquena carta, Robinson fa una aproximació esquemàtica als temes principals de la primera part de la *Crítica del judici*. El contingut, igual que en les altres cartes, és sorprenentment acurat i mostra una gran habilitat per captar els problemes essencials tot mantenint-se, això sí, en el terreny de la qüestió epistemològica. Segons Wellek³⁴, Robinson mai no va abandonar aquesta perspectiva gnoseològica, que incorporava implícitament o explícita la contrastació amb l'empirisme anglès. Fins al punt que havia planificat, en tornar a Anglaterra, publicar una obra sobre la filosofia de Kant, amb el títol: *Locke and Kant: or a Review of the Philosophy of the Eighteenth century, as it respects the Origin and Extent of Human Knowledge*, que mai no va veure la llum.

32. H. C. ROBINSON, *Letters on German Literature: No. IV, Kant's Analysis of Beauty* (no publicada, Biblioteca Dr. Williams, feix i, iii, 28).

33. Ibid.

34. R. WELLEK, *op. cit.*

Tanmateix, el testimoniatge de Robinson continuarà essent pertinent en el context de la importació de la cultura alemanya en general, i de la literatura en particular, en el sentit que ho expressa Rosemary Ashton en la introducció a *The German Idea*:

L'únic altre entusiasta de la literatura alemanya durant els primers anys del segle fou Crabb Robinson, qui, igual que Taylor, pertanyia al cercle d'intel·lectuals i no-conformistes de Norwich, i també era amic de Wordsworth, Coleridge i Southey. El 1802-1803 envià articles sobre temes alemanys al *Monthly Register* des d'Alemanya, on fou estudiant de filosofia i confident de Madame de Staël. També publicà alguns articles a la revista unitària *Monthly Repository* el 1808 i més tard, el 1832. Els seus articles no eren remarcables i no despertaren un gran interès. En realitat fou molt més important com a amic i prestador de llibres alemanys a aquells qui eren més ambiciosos o estaven més dotats. Coleridge el sol·licitava contínuament; Carlyle buscà el seu ajut per traduir històries per a *German Romance* (1827); Hayward, el traductor de Faust el 1833, li demanà una introducció a Eckerman, i Lewes li sol·licità dades per a una *Vida de Goethe* (1855). La seva extensa correspondència i els seus diaris, escrits al llarg de tota una vida de lectura i conversa sobre literatura alemanya, iniciada simultàniament amb la descoberta d'Alemanya per part de Coleridge el 1790 i fins al 1840 i 1850 [...]. La seva contribució a la difusió de l'interès per la cultura alemanya fou més social que intel·lectual, i ell n'era ben conscient. [...] Fou a través del seu contacte personal amb autors capdavanters a Anglaterra i a Alemanya que Robinson col·laborà en certa manera en la segona onada d'interès, ara més profund i més permanent, per la literatura alemanya³⁵.

Així doncs, seguint Ashton, l'aportació de Robinson es manifesta com a rellevant també per explicar una segona onada d'interès per la literatura alemanya. Aquesta afirmació, alhora, posa al descobert la suposada existència d'una primera onada d'interès. Efectivament, l'ocupació dels intel·lectuals anglesos amb la cultura alemanya s'havia iniciat des de l'àmbit de la literatura, i en aquest context es pot observar un clar paral·lelisme –o sobreposició– en el moviment d'avanç i de retrocés dels moviments en pro i en contra de l'acceptació de les novetats filosòfiques, és a dir, que també en el camp de la literatura s'experimenta una clara involució des d'un entusiasme inicial a la darrerria del segle divuit al menyspreu més absolut els primers anys del dinou. Aquesta vegada, igual que en el cas de la filosofia, el procés cristal·litza i cobra vida en la repercussió del fenomen en el context mediàtic de les publicacions periòdiques, que al seu

35. R. ASHTON, *The German Idea: Four English writers and the reception of German thought 1800-1860*, Cambridge: Cambridge University Press, 1980.

torn també seran les responsables de les successives campanyes de desprestigi que, amb immediata eficàcia, aconsegueixen demonitzar qualsevol espurna d'interès per la cultura alemanya.

Ashton, tot presentant l'objectiu principal del seu llibre,³⁶ manté que només prenent en consideració aquesta mena d'estratègies pot explicar-se que, després d'una inicial receptivitat envers la dramaturgia i la novel·la gòtiques, editors, crítics i lectors britànics condemnessin amb la indiferència o el menyspreu obres com *Wallenstein*, *Faust* o *Wilhelm Meister* per considerar-les immorals, absurdes o obscures, sense el més mínim interès per aprofundir en el context cultural que les havia originat ni, en particular, en el moviment filosòfic kantianista i postkantianista al qual pertanyien. Fins a tal punt s'havia imposat una imatge distorsionada i negativa dels alemanys.

El perfil d'Henry Crabb Robinson que es destil·la del treball d'Ashton, i en general en d'altres estudis provinents de l'àmbit de la crítica literària, deixa fora de tot dubte que el seu testimoniatge és notablement valorat pel seu paper mediador entre cultures literàries europees. No és menys cert, però, que el caràcter vívid dels seus comentaris, la radical contemporaneïtat entre les cartes sobre la filosofia de Kant i el desenvolupament de la filosofia kantiana a Jena justifiquen sobradament que puguem considerar-lo també un intermediari d'excepció entre la filosofia alemanya i la britànica. Més enllà d'això, amb el nostre estudi esperem haver aportat elements que documentin que, malgrat que el nivell de reflexió filosòfica contingut en les cartes d'Henry Crabb Robinson no permet ubicar la seva aportació en la primera línia del debat sobre el diàleg ple d'obstacles entre la tradició de pensament britànic i la de pensament continental, i a despit de la minsa repercussió que sabem que exerciren aquestes cartes, cal reconèixer que, en el seu combat per explicitar les dificultats d'aquest diàleg, hi cristal·litza una reflexió prou pertinent i de vegades altament interessant.

36. Ibid.